

הזירה השמינית - המשפט הבין-לאומי ומלחמת חרבות ברזל

מאפיין מרכזי של מלחמת עזה הנוכחית הוא השימוש לרעה במשפט הבינלאומי נגד מדינת ישראל באופן שיטתי. יכולתה של ישראל להגן על עצמה מפני הציר האיראני ושלוחותיו אותגרה כתוצאה מן הלוחמה המשפטית המתמשכת והעקבית בבתי משפט בינלאומיים ומקומיים.

ב-7 באפריל 2025 הזמין פורום קהלת מומחים מובילים למשפט בינלאומי, ישראלים וזרים, לכנס בנושא האתגרים המשפטיים הבינלאומיים העומדים בפני ישראל. הכנס, שכותרתו "הזירה השמינית", איפשר לחוקרים ולעוסקים בתחום לשתף את דעתם ונקודת מבטם בסוגיה – כיצד ישראל יכולה להתמודד בצורה הטובה ביותר עם איום זה.

בחוברת שלפניכם קובצו מאמרים קצרים, פרי עטם של משתתפי הכנס, המתמצתים את עיקרי הדברים שנאמרו. אנו תקווה כי הדברים ישמשו לחיזוק עמדתה וכושר עמידתה של ישראל בתקופה רבת אתגרים זו.

תוכן עניינים

הנשק המשפטי: כיצד החוק הבינלאומי מופעל נגד ישראל

4. עו"ד אברהם (ראסל) של"ו

"גשר על מים סוערים": אתגרים ואסטרטגיות לישראל

6. פרופ' עמיחי כהן

המציאות שבתפיסת המציאות: הצגת הדין הבינלאומי בסיקור תקשורתי של סכסוכים מזוינים

10. ד"ר בריאן קוקס

המתקפה על זכות קיומה של ישראל: לוחמה משפטית פוליטית והשתלטות חתרנית על המשפט הבינלאומי

13. ד"ר דן דייקר

הבוץ המשפטי והמוסרי של לוחמת המידע בעזה: פרספקטיבה של אנליסט צבאי

17. אנדרו פוקס

תפקידם של קמפיינים לקידום אמברגו נשק במלחמת המידע

20. עו"ד אן הרצברג

חיסול מחבלים רצחניים: הבוץ המשפטי והמוסרי של המלחמה המודרנית

22. עו"ד מוריס הירש

הבהרת המעמד המשפטי של עזה

26. פרופ' יוג'ין קונטרוביץ'

לוחמה עירונית תחת אש: יישום דיני המלחמה בתוך מורכבות מבצעית

28. אל"מ (מיל') נועם נוימן

מפנה אסטרטגי ישראלי ביחס למוסדות המשפט הבינלאומי

31. עו"ד יפעה סגל

ייעוץ משפטי לצבא בעת לחימה

34. אל"מ (מיל') פנינה שרביט ברוך

הנשק המשפטי: כיצד החוק הבינלאומי מופעל נגד ישראל

עו"ד אברהם (ראסל) שלי"ז
עמית בכיר בפורום קהלת

מ לחמתה של ישראל בשבע חזיתות נגד חמאס וציר איראן כוללת זירה שמינית – החוק הבינלאומי והמוסדות הבינלאומיים. כמו החזיתות האחרות, גם הקמפיין המשפטי נגד המדינה היהודית מתואם ומתוכנן היטב. מטרתו היא בידודה של ישראל, דה-לגיטימציה שלה ולבסוף החרבתה.

חודשים ספורים לפני המתקפה הקטלנית של חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר 2023, עורכי דין המזוהים עם חמאס קיימו כנס ברצועת עזה בשם "[משפטים מתעמתים עם הכובש](#)". הכנס אורגן על ידי המרכז הבינלאומי ללימודי משפט, בראשות פרג' אל-גול, יו"ר הוועדה המשפטית של המועצה המחוקקת של חמאס. בין הדוברים היו בכירי חמאס, כולל מחמוד אל-זהאר ומוסא אבו מרזוק, חברי הלשכה המדינית של חמאס, וכן ריצ'רד פאלק, לשעבר הנציב המיוחד של האו"ם על מצב זכויות האדם בשטחים הפלסטיניים.

הדוברים הדגישו את תפקידם של גופים משפטיים בינלאומיים ב"התנגדות" ל"כיבוש" הישראלי. אבו מרזוק חשף כי חמאס הכין תיקים לבית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC) נגד ישראל וקרא להעמדה לדין של "פשעי מלחמה" ישראלים. לדברי אל-זהאר, ההתנגדות המשפטית חייבת לפעול בשיתוף עם התנגדות צבאית מזוינת כדי להשיג את זכויות הפלסטינים.

המתקפה הרצחנית של חמאס על יהודים ישראלים לוותה בהפצה מיידית של האשמות הפוכות נגד הקורבנות. ב-13 באוקטובר 2023, עוד לפני שישאל החלה במבצע הנגדי בעזה, רז סגל, פרופסור ללימודי שואה ורצח עם, טען כי פעולות ישראל הן "[מקרה קלאסי של רצח עם](#)". ב-16 בנובמבר 2023, נציבים מיוחדים של האו"ם, רבים מהם ידועים בעוינותם לישראל, פרסמו קריאה לקהילה הבינלאומית "[למנוע רצח עם](#)".

ההאשמה הגיעה לשיא חדש כאשר דרום אפריקה הגישה תלונה נגד ישראל לבית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) בדצמבר 2023, בגין הפרה לכאורה של אמנת המניעה והענישה של פשעי רצח עם. לא מדובר בתזמון

מקרי בלבד. הקשרים ההדוקים בין מפלגת השלטון בדרום אפריקה לחמאס, כולל פגישות עם הנהגת חמאס בדצמבר 2023, מרמזים על אסטרטגיה מתואמת להשתמש בהאשמות ברצח עם כחרב רטורית ודיפלומטית נגד ישראל. לפי [המכון לחקר האנטישמיות והמדיניות הגלובלית](#), איראן וקטאר, התומכות העיקריות של חמאס, עשויות היו לממן את ההליכים.

השקר שישראל עוסקת ברצח עם נגד הפלסטינים הוא מרכיב מרכזי בשיח האנטישמי המודרני, שמקורו בתעמולה אנטי-ציונית מתקופת ברית המועצות. ההליכים ב-ICJ, אף שסביר שלא ימצאו את ישראל אשמה ברצח עם, מעניקים לגיטימציה ל"היפוך השואה" – ישראל כנאצים החדשים, כשהפלסטינים ממלאים את תפקיד היהודים בשנות ה-40.

צווי המעצר נגד מנהיגי ישראל מייצגים את שיאה של פעילות אנטי-ישראלית שנמשכת כשניים וחצי עשורים. החל משנת 1995, עשרים וחמישה ארגונים לא ממשלתיים בולטים התאחדו להקמת הקואליציה לבית הדין הפלילי הבינלאומי, וקידמו את הקמתו של טריבונל פלילי בינלאומי. בפורום ה-NGO הידוע לשמצה של ועידת דרבן ב-2001, רבים מאותם ארגונים ניסחו את הצהרת הפורום ותוכנית הפעולה שלו, שתיארו תוכנית לפירוק המדינה היהודית באמצעים משפטיים ופסאודו-משפטיים. ישראל הוגדרה כמדינה גזענית, מדינת אפרטהייד המפרה את החוק הבינלאומי, דבר שיוביל לבידודה והרסה. תוך התייחסות מפורשת לאמנת רומא, הצהרת הפורום קראה להקמת טריבונל לפשעי מלחמה כדי להעמיד לדין "פשעי מלחמה" ישראלים.

בכל עימות צבאי עם חמאס, אותם שחקני NGO מילאו תפקיד מרכזי בהפצת דיווחים על "זוועות" ו"פשעים" ישראלים בעזה. דו"ח גולדסטון, שפורסם לאחר מבצע עופרת יצוקה ב-2008-2009, קיבל ללא ערעור טענות ונתונים שסופקו על ידי ארגונים פלסטיניים, ישראלים ובינלאומיים כמו בצלם, אל-חק, אמנסטי אינטרנשיונל ו-Human Rights Watch. ארגונים אלה מקדמים כיום את השקר של "רצח עם ישראלי" בפני טריבונלים בינלאומיים ודעת הקהל. המלחמה המשפטית נגד ישראל פועלת במעגל קסמים ארגוני ואינטלקטואלי – אותם ארגונים לא ממשלתיים, לעיתים בשיתוף פעולה הדוק עם גורמים פלסטיניים, מאשימים את ישראל בהפרת החוק הבינלאומי ומגבים טענות אלה בדוחות פסאודו-משפטיים. דוחות אלה משמשים בסיס לתביעות או להחלטות של גופי האו"ם או בתי דין בינלאומיים. בתי הדין הבינלאומיים מעניקים לגיטימציה לטענות ה-NGOs, והמעגל חוזר על עצמו.

מלחמת עזה הנוכחית מציבה אתגרים יסודיים למערכת המשפט הבינלאומית. האם נורמות פסאודו-משפטיות יהיו יעילות בהגבלת מדינות דמוקרטיות במלחמתן נגד ארגוני טרור? המלחמה מספקת גם הזדמנות להצהיר מחדש על אקסיומה של החוק הבינלאומי – שמדינות קובעות את "משפט העמים", ולא ארגונים לא ממשלתיים או אקדמאים פעילים. בכך שהם מאפשרים על עצמם להשתתף במשחק של חמאס והרשות הפלסטינית, ה-ICC וה-ICJ מביאים לעצמם חרפה. כישלונם עשוי לעודד מדינות שומרות חוק לחפש חלופות מוסדיות ומשפטיות.

"גשר על מים סוערים": אתגרים ואסטרטגיות לישראל

פרופ' עמיחי כהן
הקריה האקדמית אונו והמכון הישראלי לדמוקרטיה

◀ הקדמה - וההליכים נגד ישראל

בחודש ינואר 2024 הופיעו נציגי ישראל בדיון בפני בית הדין הבינלאומי (International Court of Justice) בהאג, בדיון שזכה לתשומת לב ציבורית עצומה בישראל ובעולם. תוך כדי מלחמה, שנכפתה על ישראל על-ידי חמאס בעקבות טבח ה-7 באוקטובר, ניהלה ישראל גם מערכה בינלאומית משפטית. הדיון בבית הדין הבינלאומי לא היה, כמובן, החיכוך היחיד של ישראל עם מוסדות השיפוט הבינלאומיים, ועם טענות שלפיהן במהלך המלחמה היא הפרה את המשפט הבינלאומי.

כך למשל, בנוסף לתביעתה של דרום אפריקה נגד ישראל, עומדת ישראל בפני הליכים נוספים בבית הדין הבינלאומי, וביניהם חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי בעניין שליטת ישראל בשטחים, וכן הדיון בבקשה לחוות דעת מיעצת בעניין הסיוע ההומניטארי.

בית דין שני שבפניו עומדת ישראל הוא בית הדין הבינלאומי הפלילי (International Criminal Court), אשר כבר הוציא, לבקשת התובע צווי מעצר לראש הממשלה בנימין נתניהו ולשר הביטחון לשעבר יואב גלנט, באישומים שבמרכזם הטענה כי ישראל פעלה בשטה של הרעבה בראשית המלחמה בעזה.

ההתמודדות של ישראל עם הליכים בינלאומיים אינה מוגבלת להליכים בפני מוסדות בינלאומיים. ישראל גם עומדת בפני הליכים פנימיים במדינות שונות. בחלק מהנושאים מדובר בניסיונות להעמיד לדין חיילים. בכמה מקרים מדובר על הליכים שמטרתם מניעת מכירת נשק לישראל, או ניתוק קשרים כלכליים עימה.

המשותף להליכים ולצעדים הנ"ל, הינו שימוש בשפה ובנורמות של המשפט הבין-לאומי, בדגש על דיני הלחימה (Law of Armed Conflict (LOAC), או International Humanitarian Law (IHL) ודיני זכויות האדם (International Human Rights Law (IHRL) ובכלי הפעולה שהוא מאפשר, על-מנת לקדם מהלכים שהפועל היוצא שלהם הוא הפגיעה המתוארת לעיל, בין אם מהלכים אלה מקודמים על-ידי שחקנים שהאג'נדה המובהקת שלהם היא אנטי-ישראלית, ובין אם על-ידי שחקנים שהאג'נדה שלהם רחבה יותר אך הנסיבות המדיניות והביטחוניות של ישראל הופכות אותה לחשופה במיוחד למהלכים מכיוונם.

◀ הצומת בה נמצא המשפט הבינלאומי

המשפט הבינלאומי עומד כיום בפני מתח בין שתי מגמות סותרות: מחד, המשך מגמת ההתחזקות של המשפט הבינלאומי. מאידך, מגמות רביזיוניסטיות המבקשות לערער על כמה מתפיסות היסוד שלו.

חיזוקו של המשפט הבינלאומי

בישראל יש המייחסים את הפעילות הנרחבת של המוסדות הבינלאומיים נגד ישראל למגמה אנטי-ישראלית, או אף אנטי-שמית. ייתכן שיש בדברים אלו אמת, אך יש להבין כי הרחבת השימוש במוסדות משפטיים בינלאומיים נגד ישראל היא שיאה של מגמה נרחבת של הרחבת הסמכויות של מוסדות בינלאומיים. כך למשל, הדיון בבית הדין הבינלאומי בתביעתה של דרום אפריקה נגד ישראל מבוסס על פסיקות קודמות של בית הדין שהרחיבו סמכותו של בית הדין לדון בתביעות של מדינות שאינן קשורות ישירות לסכסוך בנושא הג'נוסייד.

הוצאת צווי המעצר כנגד ראש הממשלה נתניהו ושר הביטחון לשעבר גלנט, בבית הדין הפלילי הבינלאומי נסמכת על פסיקות קודמות שבהן בית הדין, שבשנים האחרונות הרחיב את היקף פעילותו, פעל נגד ראשי מדינה, גם של מדינות שאינן חברות בבית הדין הפלילי הבינלאומי.

התביעות כנגד חיילים במדינות שונות בעולם גם הן הרחבה של מגמה הקיימת בעשורים האחרונים של שימוש גובר בסמכות השיפוט האוניברסלית. תשומת הלב התקשורתית התמקדה בניסיונות המועטים לפעול נגד ישראלים בכירים, שנבלמו רובם ככולם בשלבים מקדמיים. אך במקביל מתקיימים בעולם עשרות תיקים, בכמה וכמה מדינות, המבוססים על עיקרון הסמכות האוניברסלית המאפשר למדינות להפעיל את סמכות שיפוטן ביחס לפשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות שנעשו במדינות אחרות.

בנוסף להתפתחויות מוסדיות אלו, קיימות תמורות מתמידות בדיני המלחמה ובכללים אחרים של המשפט הבין-לאומי הרלוונטיים להפעלת הכוח, בין אם התפתחות של כללים חדשים או פרשנויות חדשות של הכללים הקיימים, שהמאפיין המשותף שלהם הוא החלת מגבלות משמעותיות יותר על עצם ואופן הפעלת הכוח והגנה נרחבת יותר על האוכלוסייה האזרחית בלחימה.

החלשתו של המשפט הבינלאומי

מגמת החיזוק של המשפט הבינלאומי ומוסדותיו מצויה במתח עם מגמה אחרת, הפוכה, המובלת על-ידי ארצות הברית תחת נשיאותו של דונאלד טראמפ. הממשל האמריקאי נקט בחודשים האחרונים שורה של יוזמות המאתגרות את המשפט הבינלאומי, בנושאים שונים שאינם קשורים ישירות למלחמה בעזה. כך למשל אימצה ארצות הברית עמדה "נייטרלית" בסכסוך בין רוסיה לאוקראינה. ארצות הברית פרשת מהסכם פאריז (2015) בדבר הפחתת גזי החממה. ארצות הברית פועלת בניגוד להסכם הכללי בדבר מכסים וסחר במדיניות המכסים האגרסיבית שלה.

נראה כי המדיניות של הממשל הנוכחי בארצות הברית מבטאת אידאולוגיה רחבה ביחס למשפט הבינלאומי. מטרתה של ארצות הברית היא להביא לנסיגה מסוימת מהמדיניות שהובילו מדינות המערב מאז מלחמת העולם השנייה של חיזוק הדרגתי של מוסדות והסדרים בינלאומיים מתוך תפיסה של התמודדות קולקטיבית עם אתגרים גלובאליים. על-פי מדיניותו הנוכחית של הממשל האמריקאי אמור המשפט הבינלאומי לשוב לתפקיד שהיה לו מאז ראשית המאה ה-19: לעגן הסכמות בין מדינות ריבוניות הפועלות בנפרד, ומסכימות

לשיתופי פעולה מסויימים ומוגבלים בכפוף לאינטרסים שלהן, ותוך שהוא משקף את כוחן היחסי. כמדינה החזקה ביותר בעולם, המשפט הבינלאומי בתצורה זו אמור לשקף במיוחד אינטרסים אמריקאיים.

◀ הבחירה הישראלית

הצומת בו מצוי המשפט הבינלאומי מציב בפני מדינת ישראל אתגרים רבים. התחזקות הביקורת המבוססת על המשפט הבינלאומי מקשה על ישראל. מדינת ישראל היא מדינה שתלויה בעולם ובבעלות ברית. שינוי וחיזוק המשפט הבינלאומי מביא למגבלות על יכולת הפעולה של ישראל.

המשפט הבינלאומי הוא חלק ממעמדה הבינלאומי של מדינת ישראל. הוא חלק מיכולתה להלחם באויביה ולפעול למען אזרחיה. הליכים משפטיים וצעדים מדיניים-משפטיים, במישור הבין-לאומי ובמדינות שונות ברחבי העולם, אשר שוחקים את הלגיטימציה הבין-לאומית שלה ופוגעים ומאיימים לפגוע בביטחון הלאומי ובאינטרסים חיוניים אחרים, החל בהצרת מרחב הפעולה המבצעי, עובר דרך פגיעה מדינית וכלכלית, וכלה בפגיעה ביכולת לקיים שיתופי פעולה בתחומי המדע והתרבות.

השלכות של השינויים בדיני הלחימה ובמפעילות המוסדות השיפוטיים בהקשר למלחמה משמעותיות ביותר, כיוון שהן יוצרות השפעות א-סימטריות על ישראל: בעוד מדינת ישראל מחויבת לכללי המשפט הבין-לאומי החלים על פעולתה והם שמכתיבים את הסטנדרטים למולם היא נמדדת על-ידי בעלות הברית שלה, אויביה נוקטים אסטרטגיה של הפרת כללים אלה.

אל מול התחזקות זו של המשפט הבינלאומי, נוקטת ישראל במדינות המשך ההתמודדות הקיימת עם הלחצים הבינלאומיים שהיא בעיקרה **דפנסיבית**. זו אסטרטגיית "משחק הפינג-פונג". אנחנו מגיבים, לרוב, לכדורים שנזרקים אלינו. אנחנו מצליחים יותר או פחות, אבל בסופו של דבר אינטראקציה עם מוסדות בינלאומיים מסתיימת בהפסד מסויים. כמעט אין לנו מה להרוויח מההליכים הבינלאומיים.

אתגר זה יוצר פיתוי ברור עבור ישראל: להצטרף לאסטרטגיה האמריקאית הלעומתית למוסדות השיפוט הבינלאומיים, והמבקשת לצמצם את מרחב השפעתו.

משורה של טעמים אני סבור כי תהיה זו טעות אם ישראל תאמץ מדיניות זו:

ראשית, אין כל ודאות כי ארצות הברית תמשיך במדיניות זו לאורך שנים. מדיניותו של הממשל הנוכחי אינה מנוסחת בצורה מפורשת. הנשיא טראמפ גם ידוע בכך שהוא נוטה לעיתים לשנות את מדיניותו על-פי תפיסתו את האינטרסים של ארצות הברית. בכל מקרה, אין כל הבטחה כי הממשל הבא של ארצות הברית, בוודאי אם הנשיאות תחזור לידי המפלגה הרפובליקנית, לא ישנה את עמדתו מקצה-אל-קצה.

שנית, המשפט הבינלאומי הוא כלי היוצר ודאות יחסית כיצד על מדינה לכלכל את צעדיה. ללא ודאות זו, נוצר כאוס. ייתכן, אם כי גם זו שאלה שנויה במחלוקת, שלשחקן החזק ביותר במישור הבינלאומי, ארצות הברית, יש יתרונות מחוסר הוודאות. מה שברור הוא שלמדינות קטנות יחסית כמו מדינת ישראל חוסר הודאות יוצר בעיה של חוסר יכולת לצפות את התגובה של מדינות אחרות.

ולבסוף באופן זמני, ישראל יכולה להנות מתמיכתה של ארצות הברית ולהיות "בצד המנצח". אבל בטווח הבינוני, ובוודאי בטווח הארוך, תהפוך ישראל – אם תאמץ מדיניות הנוגדת לחלוטין את תפיסת רוב מדינות העולם ביחס למשט הבינלאומי – להיות תלויה לחלוטין בהחלטות של ארצות הברית, ללא כל אפשרות ליצור משקל נגד.

מה אכן יכולה להיות אסטרטגיה יעילה?

אסטרטגיה חלופית לשתי האפשרויות הלא מיטביות שהוצגו לעיל - המשך המצב הקיים או זניחה של המשפט הבינלאומי - היא להשתמש בתמיכה של הממשל הנוכחי בארצות הברית ככוח מינוף להשיג הישגים בזירה הבינלאומית. מטרתה של ישראל צריכה להשתמש בתמיכה האמריקאית כדי לבצר את מעמדה הבינלאומי, ולהשיג הישגים לטווח ארוך בכמה מישורים.

ראשית, על ישראל לפעול ליצירת שינויים בבתי הדין הבינלאומיים. דיון מעמיק בשינויים המבוקשים חורג ממסגרת מאמר זה. בקצרה, ניתן לזהות שלושה סוגים של תיקונים שראוי, ואף ניתן, לבצע במוסדות הבינלאומיים.

א. במישור הסמכות: ישראל יכולה לפעול להגביל בצורה ברורה יותר את סמכות בתי הדין. לגבי בית הדין הפלילי הבינלאומי יש להבהיר את מגבלות הסמכות שלו כלפי מדינות שלא הצטרפו לחוקת רומא. לגבי בית הדין הבינלאומי יכולה ישראל לפעול להגביל את היקף השימוש בחוות דעת מייעצות, ולמקד את סמכותו לדון בין שתי מדינות רק למקרה בו יש מחלוקת אמיתית בין המדינות.

ב. ניתן לשפר את מנגנון המינוי של בתי הדין באופן שישקף מינויים מקצועיים, ופחות מינויים פוליטיים של המדינות.

ג. יש להעלות את הרף ביחס לראיות שבתי הדין הללו יכולים להסתמך עליהן. בייחוד מדובר ברף ראייתי גבוה הרבה יותר לשם הוצאת צווים זמניים בבית הדין הבינלאומי, והוצאת צווי מעצר בבית הדין הפלילי הבינלאומי.

שנית, בשיתוף ארצות הברית יכולה ישראל לפעול על מנת להתאים את פרשנותו של המשפט הבינלאומי, ובייחוד להציע פרשנות מאוזנת של דיני הסכסוך המזוין המוכוונת למצב של לחימה אורבנית מול ארגוני טרור, ובייחוד מול אלו הנוקטים באסטרטגיה של הטמעות באוכלוסיה האזרחית. ההזדמנות הזו קיימת במיוחד בשל העובדה שמעבר לביקורת על פעילות ישראל בעת הלחימה, קיימת הבנה בחוגים רחבים בעולם כי ההתמודדות של ישראל מול הטרור תשוכפל בעתיד, ויש למצוא תשובות מבצעיות ומשפטיות אפקטיביות לשיטת הלחימה של ארגוני הטרור. בנוסף, ישראל הפעילה במהלך הלחימה כמה יכולות טכנולוגיות - כמו מבצע הביפרים, מערכת כיפת ברזל - שיכולות לשמש בסיס לדיון מובנה בדבר הדרכים האפקטיביות והחוקיות להאבק בארגוני הטרור.

פעילות בשני המישורים הללו יכולה לקדם את טובתה של ישראל לטווח הארוך, תוך שהיא שומרת על מחויבות למשפט הבינלאומי, ותורמת לשיקום הלגיטימציה של מדינת ישראל לאחר המלחמה.

המציאות שבתפיסת המציאות: הצגת הדין הבינלאומי בסיקור תקשורתי של סכסוכים מזוינים

ד"ר בריאן קוקס
פרופסור אורח למשפטים באוניברסיטת קורנל

תפיסת המציאות היא מציאות. הביטוי העממי הזה מבטא את הרעיון שהאמונה של קבוצה או אדם פרטי במשהו, יכול ברבות הזמן לגרום לו להיתפס כגרסה מסוימת של האמת, רק בגלל אותה האמונה הרווחת בו. בהתאם להקשר, לרעיון הזה תהיה מידה משתנה של דיוק, אולם, התפיסה הציבורית לגבי היישום בפועל של דיני המלחמה הבינלאומיים היא דוגמה מצוינת לכך שהוא לא מייצג אמת אוניברסלית.

בהקשר הזה, מתאים יותר לחקור את המציאות של התפיסה. כלומר, יש לחקור מה מידת ההתאמה בין האמונה הציבורית הרווחת לגבי צורת התפקוד של המשפט הבינלאומי בסכסוכים, לבין הדוקטרינות אותן המדינות מחילות בפועל. אם התפיסה הציבורית של החוק שונה מהדוקטרינה, החוק הדוקטרינרי הקיים לא משתנה **בפועל** כדי להתאים את עצמו. אלא, **האמונה הרווחת** היא זו שלא מצליחה להתאים את עצמה אל המציאות של החוק הדוקטרינרי.

בתור תעשייה שלכל הפחות מינתה את עצמה להיות אמונה על יידוע הציבור, תקשורת האקטואליה משחקת תפקיד חיוני – לפחות ברמה התיאורטית – במניעת דיסאינפורמציה סוציו-פוליטית והפרכתה. הסטנדרטים ונהלי התקנון המקובלים שמדריכים את רוב גופי התקשורת במדינות שמטפחות עיתונות חופשית, כוללים ערכים כמו "אמת ודיוק" בדיווח, ותרומה ל"טובת הציבור" על ידי סיקור "הוגן ומאוזן" עבור האוכלוסייה, ובכך, עבור ציבור הבוחרים. אלא שהשגת היעדים השאפתניים האלה דורשת מאנשי התקשורת מידה מסוימת של ידע מהותי ואת היכולת לקחת בחשבון הטיות אידיאולוגיות חבויות.

פרקטיקה מקובלת של אנשי תקשורת, שמטרתה לחפות על העדר מומחיות אישית בנושאים מהותיים עליהם הם מדווחים, היא לקבל פרשנות ממומחים באותו תחום. אולם, יעילותה של שיטה זו נפגעת על ידי

התרחקות שמתרחשת בין הקהילה העוסקת בפרשנות של דיני המלחמה לבין זו שמיישמת אותה. ההפרדה ההולכת וגדלה בין הקהילות מתומצתת היטיב [בכתבה](#) של עורך דין צבאי אמריקני בשם סרן תומאס וויטלי, שהתפרסמה ב-2024 בבלוג הפופולרי "Articles of War".

כשהוא מביט לאחור על חוויותיו בכנס בקיימברידג' בו השתתף, וויטלי נזכר איך "אקדמאים, פרקליטים צבאיים ומומחים אחרים לדיני מלחמה התכנסו לשני ימים של דיון וויכוח מהותיים על כמה מהנושאים הדחופים ביותר במסגרת דיני המלחמה". המחבר מדווח שאחד הנושאים המהותיים שנדונו במהלך הכנס היה דיון שכותרתו "הגישות השונות לדיני המלחמה בקרב קהילות היישום שלהם". לאחר שהשתתף בדיון נרחב גם עם חברי הקהילה שעוסקת בדין ההומניטרי הכללי וגם עם חברי הקהילה העוסקת ביישום הדין בפועל במסגרת צבאית, וויטלי מדווח שהוא נתקל ב"תחושה גוברת שגישותיהן של קהילות אלה לדיני המלחמה נבדלות יותר ויותר, אולי עד כדי כך שהן כעת יותר שונות מאשר דומות."

להתרחקות המתרחבת הזו בין קהילות היישום יש השפעה עמוקה על היכולת של אנשי תקשורת להתעסק בדיני המלחמה הבינלאומיים באופן שיהיה נאמן לגרסה הדוקטרינרית בהקשר הרלבנטי שבו הוא מיושם. למרות שזו תצפית שעדיין אינה מבוססת על נתונים אמפיריים, נראה שהרוב המכריע של המומחים הזמינים לתקשורת מתוך קהילת היישום ההומניטרי הכללי חסר רקע או ניסיון ביישום דיני הסכסוך המזוין במסגרת צבאית. אף על פי כן, כאשר מתרחשים אירועים בעלי פרופיל גבוה ורבי תהודה של פגיעה באזרחים, והתקשורת מבקשת פרשנות של מומחים להערכת שיקולי הדין הבינלאומי בהקשר לאירועים אלה, הם פונים על פי רוב לחברי הקהילה הזו, שיספקו פרשנות במישור הציבורי.

כפי שסרן וויטלי תמצת בעקבות הניסיון שלו בכנס בקיימברידג' עם קבוצה מגוונת של אנשי מקצוע העוסקים דרך קבע בדיני המלחמה הבינלאומיים, הקהילות הכלליות של יישום ההומניטרי כללי ויישום צבאי בפועל הן ככל הנראה בעת הזו "יותר שונות מאשר דומות". אף על פי כן, קהילת היישום ההומניטרי הכללי זמינה יותר לאנשי התקשורת בכל עת שהם מדווחים על אירועים שהתרחשו במסגרת סכסוך מזוין. כמו כן, עיתונאים שסוקרים אירועים רבי תהודה לא מחפשים על פי רוב פרשנות על המהות המופשטת של המשפט הבינלאומי. במקום זאת, הם מבקשים את פרשנות המומחים כדי להסביר לקהל איך היבטים רלבנטיים של הדין הבינלאומי חלים על סדרה ספציפית של עובדות ידועות במסגרת המקרה הנדון. בגלל שלא מצופה מעיתונאים וצוותי עריכה להיות מומחים בתחום כשהם סוקרים את החדשות, ייתכן שאנשי תקשורת לא מודעים לכך שהמקורות מהם הם שואבים את פרשנות המומחים אינם בהכרח בעלי ההכשרה או הניסיון המקצועי הנדרשים למשימה הספציפית של ניתוח מידת הציות לדין הבינלאומי במקרה נתון. בנוסף, אנשי תקשורת ככל הנראה לא מודעים לתחושה הזו, שאפשר לראות בקהילות היישום ההומניטריות לעומת הצבאיות קהילות שונות יותר מאשר דומות, כפי שוויטלי דיווח.

התוצאה הסופית היא ענף תקשורת שאין בידו כל יכולת ליידע את הציבור בכל הנוגע לציות לדין הבינלאומי הרלבנטי בסיקור אירועים רבי תהודה שמתרחשים במסגרת סכסוך מזוין.

בהקשר של סכסוך בו מעורבים קבוצות חמושות לא מדינתיות, במסגרתו צפויים אירועים רבי תהודה של פגיעה באזרחים רק מעת לעת, ההשפעה של הנתק בין התפיסה הציבורית לבין היישום הדוקטרינרי של הדין הבינלאומי חלה לסירוגין ולא משתמרת. לעומת זאת, במסגרת מבצע לחימה בקנה מידה של הסכסוך בין ישראל לבין החמאס ברצועת עזה, הסיקור התקשורתי של אירועים רבי תהודה מספק מקור מידע מתמשך, המשפיע על ומעצב את דעת הקהל לגבי מידת הציות של לוחמים חמושים למשפט הבינלאומי בהקשר שבו הוא מיושם.

בנאומו משנת 2016 לסדרת הרצאות עבור מכון ברוקינגס, הרולד קו [הציע](#) ש"הדין המתגבש החל על מלחמות של המאה ה-21" הוא במובנים רבים גוף המשפט הציבורי המתפתח וחוצה היבשות "המדובר ביותר והמובן הכי פחות". בהנחה שהוא צודק, סביר ששני גורמים סוציו-פוליטיים בולטים הם האחראיים המרכזיים למחסור הזה בידע. הראשון הוא הנתק ההולך וגדל בין הקהילה ההומניטרית הכללית לבין הקהילה הצבאית המיישמת, במיוחד בגלל שהקהילה הראשונה נוטה לזכות בייצוג לא פרופורציונלי בזירת השיח הציבורי לעומת הקהילה השנייה.

גורם נוסף שתורם ככל הנראה לכך שהמשפט הבינלאומי בהקשר של סכסוך מזוין הוא גוף המשפט המתפתח וחוצה היבשות "המדובר ביותר והמובן הכי פחות", הוא חוסר הידע הכללי של אנשי תקשורת בכל הנוגע לא רק למאפיינים המושגיים של הדין הבינלאומי אלא גם היישום שלו בפועל. מכיוון שבמודל המערבי הסוציו-פוליטי הליברלי, העיתונות החופשית נתפסת באופן רחב כמי שאחראית על יידוע הציבור, המחסור הגובר בידע מקצועי מהווה מכשלה בפני יכולתה של התקשורת למלא את התפקיד החיוני הזה עבור האינטרס הציבורי. בהיעדר הוראה שלטונית מחייבת לתת מענה לחסך הזה, התקשורת בכללותה נושאת באחריות העיקרית להשלים את המחסור בידע מקצועי עבור הקהלים וציבורי הבוחרים שלה. כל עוד זה לא קורה, יש לצפות לכך שהתפיסה הציבורית לגבי היישום בפועל של הדין הבינלאומי החל על סכסוך מזוין לא יתיישר עם המציאות הדוקטרינרית.

המתקפה על זכות קיומה של ישראל: לוחמה משפטית פוליטית והשתלטות חתרנית על המשפט הבינלאומי

ד"ר דן דייקר
המרכז הירושלמי לענייני חוץ וביטחון

ט בח השביעי באוקטובר 2023 - המכונה בפי חמאס "מבול אל אקצא" - היווה נקודת הסלמה ברוטלית במלחמה נגד קיומה של מדינת ישראל, לא רק בכלים של טרור אלא גם במתקפה משפטית-פוליטית מתוחכמת. החזית השמינית הזו, בה עסק הפאנל של פורום קהלת בו השתתפתי בשם "הזירה המשפטית", עושה שימוש ב"לוחמה היברידית" בסגנון סובייטי ובאידיאולוגיה איסלמיסטית על מנת להשתלט מבפנים על האו"ם ועל המשפט הבינלאומי באופן כללי. אם נזכור את אזהרתו של ג'ורג' אורוול, ששפה פוליטית יכולה לגרום "לרצח להיראות מכובד" וכן את התובנה של קרל פון קלאוזביץ שהמלחמה היא המשך הפוליטיקה באמצעים אחרים, ברור שהשותפות של האו"ם במתקפה על הלגיטימיות של מדינת ישראל - מערכה המאיימת גם על האינטרסים האמריקנים והסדר המשפטי העולמי - סותרת את עקרונות האמנה המייסדת שלו, המבטיחה הגנה על זכויות אדם ועל הריבונות הלאומית של כל המדינות החברות בו.

◀ ההשתלטות החתרנית על האו"ם: מעקרונות ההקמה ועד החלטה 3379

האו"ם הוקם בשנת 1945 על מנת לטפח את השלום ולשמר את הזכות להגדרה עצמית. האו"ם אישר את הקמתה של ישראל כמדינה יהודית בשנת 1948, אולם כבר בשנת 1975 העצרת הכללית שלו העבירה את החלטה 3379 שהגדירה את הציונות כגזענות - ולמעשה, שללה את זכות קיומה של מדינת ישראל. את ההחלטה הזו הובילו הסובייטים, והיא סימנה את רגע "ההתאבדות" של האו"ם, כשהיא סותרת מהיסוד את כוונתם של 55 החברים המייסדים שלו. אש"ף, תחת חסות סובייטית, החל במתקפה הזו כבר בשנת

1961, הרבה לפני שעלתה כל טענה על "כיבוש", כשהשגריר הסעודי דאז אחמד שוקיירי, לימים יושב הראש הראשון של אש"ף, עמד מול שרת החוץ דאז גולדה מאיר באו"ם, וכינה את ישראל "אייכמן כמדינה", במהלך "נאצי-פיקציה" של ישראל. בשנת 1974, נאומו של יאסר עראפת באו"ם הציג את ישראל כישות קולוניאליסטית וגזענית, נרטיב שהתקבע בוועידת האו"ם נגד גזענות בדברן בשנת 2001 וממשיך גם היום בפעולות בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC) ובית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ).

לאחר ה-7 באוקטובר, האו"ם העלה הילוך במתקפה. מועצת הביטחון של האו"ם סירבה לגנות את זוועות החמאס ללא סייג, בעוד מתחמי אונר"א משמשים כאתרי שיגור, והדו"חות המוטים של הדווחית המיוחדת של האו"ם פרנצ'סקה אלבנזה עושים היפוך שיטתי של קורבן ותוקף. צווי המעצר של ה-ICC בשנת 2024 נגד מנהיגים ישראלים, המשווים אותם לחמאס, וההסתמכות של האו"ם על נתוני התעמולה של חמאס אותם מעביר ללא ביקורת משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים בשטח הפלסטיני הכבוש (OCHA), מדגימים את הקריסה המוסרית הזו. על פי מבחן שלוש ה-D של נתן שרנסקי – דה-לגיטימציה (Delegitimization), דמוניזציה (Demonization) ומוסר כפול (Double standards) – הפעולות של האו"ם משקפות אנטישמיות ולא ביקורת לגיטימית; כפי שציין מרטין לותר קינג ב-1967: שנאה לציונות פירושה שנאה ליהודים.

◀ החזית השמינית: לוחמה היברידית ולוחמה משפטית

אש"ף והחמאס עושים שימוש בלוחמה היברידית מזרחית, תוך שהם מחברים דיסאינפורמציה סובייטית עם אידיאולוגיה איסלמיסטית. אסטרטגיית החזית השמינית הזו משלבת טרור, פרופגנדה ולוחמה משפטית כדי להביא לדה-לגיטימציה של ישראל. הטקטיקה הסובייטית, אותה למד אש"ף בשנות השישים של המאה העשרים ולמדו משמרות המהפכה האסלאמית באירן דרך בעלות בריתם המרקסיסטיות, עושה שימוש ב"כלים אקטיביים" כמו חוות בוטים אנטישמיים ושידור מסרים כפולים: רטוריקה של השמדה לקהל הערבי לצד דיבורים על "זכויות אדם" לקהל המערבי. הדחיפה הסובייטית בשנת 1965 להשוות את הציונות לנאציזם, שהגיעה לשיאה בהחלטת מועצת הביטחון 3379, צבעה את ישראל בצבעים של גזע, והובילה את הנרטיב של נאצי-פיקציה, מקולוניאליזם להשמדת עם, נרטיב שמתעצם על ידי ההאשמה הדתית שישראל השתלטה על אדמות מוסלמיות.

לוחמה משפטית הופכת את המשפט הבינלאומי לכלי נשק בדמות החלטות או"ם ופתיחת תיקים בבתי הדין של ה-ICC וה-ICJ. החלטת מועצת הביטחון 3236 של אש"ף משנת 1974 בה תמכו הסובייטים, ממסגרת את הפלסטינים כקרבנות של קולוניאליזם, בעוד המיתוג מחדש של חמאס בשנת 2017 אימצה, בהדרכת אירן, את הרטוריקה של צדק חברתי, כדי למצוא אוזן קשבת אצל הפרוגרסיביים במערב. הסיווג מחדש של אונסק"ו את קבר רחל כמסגד והחידלון של יוניפי"ל מול חיזבאללה מנרמלים את המתקפה הזו. התווית של "משמידת עם", אותה הדביק לישראל פורום העמותות בדברן 2001 המתהדהדת בפנייה של דרום אפריקה ל-ICJ בהאשמת ישראל ברצח עם, הופכת את הקונפליקט לגזעי, ומתבססת על המורשת של החלטה 3378 כדי לבודד ולבטל את ישראל.

◀ השפעה תרבותית ואסטרטגית

המתקפה רחבה יותר ממדינת ישראל; היא חודרת אל קמפוסים ועמותות במערב דרך תנועת ה-BDS, סטודנטים למען צדק בפלסטין (SJP) והקמפיין הפלסטיני לחרם אקדמי ותרבותי על ישראל (PACBI). אחרי השביעי באוקטובר, החמאס ניצל נרטיבים אמריקנים של צדק חברתי, כשהוא מחדיר בהם את האידאולוגיה של האחים המוסלמים על מנת לפלג בין ישראל, יהדות התפוצות והמערב. הסטנדרט הכפול של האו"ם – המתעלם מהשלטון הירדני בין השנים 1949-1967 בעוד הוא מגנה את ישראל – שוחק את הסדר המוסרי.

המתקפה הזו גם פוגעת באינטרסים של ארצות הברית. המלחמה הסובייטית בישראל הייתה מלחמת פרוקסי (באמצעות שליח) נגד אמריקה, תוך ניצול התנועה למען פלסטין לגיוס תמיכה ערבית. הלוחמה המשפטית של היום – החלטה 3379, ועידת דרבן, צווי המעצר של ה-ICC – ממשיכה את המתקפה הזו, כשאירן והאחים המוסלמים מתדלקים נרטיבים אנטי-מערביים. מתקפה מקבילה על ריבונותה של ארצות הברית מתבטאת בחקירה שפתח ה-ICC בשנת 2020 בעניין פעולות אמריקניות באפגניסטן, בהחלטה של ה-ICJ בשנת 1986 בעניין ניקרגואה וכן בגינוי השנתי של האו"ם של החרם על קובה. ההשפעה הגוברת של סין באו"ם, הנטייה האנטי-מערבית של המדינות הבלתי-מזדהות (NAM) והשחיקה של הסמכות המוסרית של ארצות הברית בעקבות המלחמה בעיראק מצמצמים כולם גם הם את הכוח האמריקני, ובכך מאיצים את הפוליטיזציה של האו"ם.

◀ פתרונות: מתקפת נגד

על ישראל ובעלות בריתה לעבור מ"הסברה" הגנתית למתקפת-נגד פרואקטיבית בתחומי המשפט, הפוליטיקה והאינפורמציה. הסנקציות של ממשל טראמפ ב-2017 נגד ה-ICC ואלה המוצעות לשנת 2025, לצד יציאתה של הונגריה מאותו בית הדין, משקפות את היעילות של צעדי ענישה נמרצים. ארצות הברית, המממנת 22 אחוז מתקציב האו"ם, יכולה למנף סנקציות כדי לדרוש רפורמה, ברוח תגובתם של שר החוץ האמריקני לשעבר הנרי קיסינג'ר והסנטור האמריקני דניאל פטריק מויניהן להחלטה 3379. יש להחיות מחדש ואף להרחיב את יוזמת "קהילת הדמוקרטיות" של שרת החוץ האמריקנית לשעבר מדליין אולברייט, וליצור גוש מדינות באו"ם ואולי איחוד עצמאי חזק יותר, המבוסס על ערכים. צעדים קריטיים לכל רפורמה בפורום הזה הם אימוץ הגדרת האנטישמיות של כוח המשימה הבין-לאומי להנצחת זכר השואה (IHRA) באו"ם, והסיווג של החמאס, החיזבאללה ואיראן כתומכי טרור.

ישראל חייבת להתאחד עם ארצות הברית ולמסגר מחדש את תנועת ה-BDS ופעולות של האו"ם כביטויים של אנטישמיות פוליטית, תוך חשיפת השורשים הסובייטיים-איסלאמיסטיים שלהם. מתקפת נגד הכוללת ארגונים יהודיים וכלי תקשורת שפועלים 24/7 יכולה להפריך דיסאינפורמציה בזמן אמת ולהילחם בהטעיה כמו זו שראינו בייחוס השגיו של הפצצת בית החולים אל-אהלי בעזה. על ידי תיאום עם המערב, ישראל יכולה להחליף את המורשת המפלגת של אש"ף, שהחריפה עם החלטה 3379, ולחזק את המערב נגד המתקפה עליה.

המתקפה של האו"ם על זכותה של ישראל להתקיים - מהקמתה ועד להחלטה 3379 ו"מבול אל-אקצא" של חמאס בשנת 2023 - היא מלחמה סובייטית-איסלאמיסטית במסווה של צדק, שוויון וחופש, כפי שנטען

במסעות הצלב של ה-BDS. המתקפה הזו חותרת תחת ההנהגה האמריקנית והסדר המשפטי העולמי, על ידי פוליטיזציה של האו"ם והמשפט הבינלאומי. במזרח התיכון הנפיץ, שבו יש רוב ערבי מוסלמי, ישראל היא קו החזית של המערב, ובדמותה זו עליה להוביל מתקפת נגד מאוחדת כדי להשיב לעצמה את הלגיטימציה ולהגן על ערכים דמוקרטיים. הסיכון ברור: או שנפעל, או שההיפוך האורוויליאני של האמת ינצח.

הבוץ המשפטי והמוסרי של לוחמת המידע בעזה: פרספקטיבה של אנליסט צבאי

אנדרו פוקס

עמית משנה בחברת הנרי ג'קסון ובמכון ירושלים לאסטרטגיה וביטחון

מבוא

כאנליסט צבאי בעל תארים מתקדמים בלימודי מלחמה ופסיכולוגיה, ביליתי שנים בחקר מורכבויות המלחמה המודרנית, במיוחד בהקשר של הסכסוך בעזה לאחר ה-7 באוקטובר 2023. החוויות הישירות שלי בעזה, יחד עם מחקר מעמיק, חושפות מציאות מטרידה: הקרב על לגיטימציה משפטית ומוסרית מופסד בתוך מערבולת מידע. מאמר זה, המבוסס על תצפיותיי וניתוחיי, בוחן כיצד קמפיינים של דיסאינפורמציה מנצלים תגובות רגשיות כדי לעוות את יישום המשפט ההומניטרי הבינלאומי (IHL) בעזה. אני טוען כי ההקפדה של ישראל על סטנדרטים משפטיים מוצלת על ידי נרטיב פסיכולוגי מתוחכם המונע על ידי חמאס, המהווה אתגרים חסרי תקדים להצדקת פעולות צבאיות במלחמה המשודרת בשידור חי.

מערבולת המידע: אתגר משפטי ואנליטי

עזה היא סביבה דלת מידע עבור אנליסטים שאינם משובצים בצבא ההגנה לישראל (צה"ל). בניגוד לאוקראינה, שבה התפתחויות טקטיות מתפרסות על פני נוף רחב, 360 הקמ"ר המוגבלים של עזה הופכים כל תקיפה אווירית וכל נפגע לגלויים ביותר. זה יוצר ואקום שחמאס ממלא בנתוני נפגעים לא מאומתים ובתמונות גרפיות, השולטים בכותרות העולמיות. כמי ששירת באזורי מלחמה וחקר את תהליכי המיקוד של צה"ל, אני מזהה שצה"ל פועל תחת כללי מעורבות מחמירים – 62 גרסאות עד יולי 2024. עם זאת, היעדר נתונים שקופים בזמן אמת מישראל מקשה על אימות חיצוני של מאמצים אלה.

על פי ה-IHL, פעולות צבאיות חייבות לעמוד בעקרונות ההבחנה (מיקוד רק בלוחמים), המידתיות (איזון בין נזק אזרחי ליתרון צבאי) וההכרח (שימוש בכוח רק למטרות לגיטימיות). ביקוריי ברפיח ואינטראקציות עם יחידות צה"ל מאשרים את הקפדתם על עקרונות אלה, כולל הערכות טרום תקיפה למזעור נפגעים אזרחיים. עם זאת, היעדר ראיות זמינות מיידיות מאפשר לחמאס להציף את מרחב המידע בנרטיבים של "רצח עם" ופשעי מלחמה שיטתיים, האשמות שאני דוחה באופן מוחלט על סמך תצפיותיי.

◀ נשק הפסיכולוגיה של הרגש

הרקע שלי בפסיכולוגיה מסייע לי להבין מדוע הנרטיב של חמאס מהדהד ברחבי העולם. קמפיינים מידעיים משגשגים על רגש, לא על חוקיות. כאשר אזרחים רואים קטעי וידאו של תקיפות אוויריות בטלפונים שלהם, האמיגדלה (מרכז הפחד במוח) מפעילה תגובה ויסצרלית, עוקפת את קליפת המוח הקדם-מצחית שבה מתרחשת חשיבה ביקורתית. חטיפה רגשית זו הופכת הסברים משפטיים לבלתי רלוונטיים עבור ציבור המום. עבור מישהו בלונדון ללא הקשר צבאי, הרס של תקיפה אווירית נראה מטבעו לא מוסרי, ללא קשר לעמידתו ב-IHL.

חמאס מנצל זאת על ידי עיגון הטיות – שתילת הנרטיב הראשוני שנתקל בו. לדוגמה, טענתם המוקדמת על 500 הרוגים מתקיפה ישראלית על בית חולים הופרכה מאוחר יותר כרקטה של הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני עם הרבה פחות נפגעים, אך הסיפור המקורי כבר עיצב את התפיסות העולמיות. הטיה לאישור מחזקת נרטיב זה כאשר קטעי וידאו נוספים מתיישרים עם מסגרת ה"רצח עם". הניתוח שלי, שפורסם בחברת הנרי ג'קסון בדצמבר 2024, חשף את מניפולציית חמאס של רשימות נפגעים, כולל דיווחים שגויים על מגדר, גילאים ומוות מסכסוכים קודמים. עם זאת, כלי תקשורת מרכזיים כמו הניו יורק טיימס וה-BBC לא דיווחו על התיקון של חמאס של מספרי הנפגעים, כאשר 72% מקבוצת הגיל 13–45 היו גברים, וכתוצאה מכך יחס הרוגים אזרחים ללוחמים מהנמוכים בסכסוכים מודרניים.

◀ הצדקות משפטיות מול תפיסות מוסריות

חוק הסכסוך המזוין שואף להטיל גבולות על חוסר המוסריות המובנה של המלחמה. ה-IHL מאפשר נפגעים אזרחיים כנזק נלווה אם הם מידתיים והכרחיים; עם זאת, התפיסה הציבורית משווה כל מוות אזרחי לחוסר מוסריות, ללא קשר לחוקיות. הנתק הזה מוגבר בעזה, שבה אופייה המשודר בשידור חי של המלחמה – חסר תקדים בהיקפו בהשוואה לאוקראינה – מעצים תגובות רגשיות. ביקרתי ברפיח ביולי 2024. בזמן נהיגה לאורך מסדרון פילדלפי, ההרס השאיר אותי המום, למרות מודעותי לפרוטוקולים של צה"ל. אם אפילו אני, עם ניסיון מבצעי, חשתי נסיגה זו, כיצד יכולים אזרחים ללא הקשר לעבד תמונות כאלה?

הציות המשפטי של ישראל נפגע עוד יותר על ידי שחקני דיסאינפורמציה כמו אל-ג'זירה, שראיתי מעניקים אמינות לטענות של חמאס למרות המוניטין המוכתם שלהם בקרב מומחים. נרטיב זה מתפשט דרך משפיענים, מדיה חברתית ומחזור חדשות שמעדיף מהירות על פני דיוק. המהירות לפרסם עוקפת בדיקות עריכה, ומנציחה שקרים. לדוגמה, כישלון התקשורת המערבית לבדוק את נתוני הנפגעים של חמאס מאז אוקטובר 2023 משקף בעיה מערכתית זו.

◀ כשלים אסטרטגיים במלחמת המידע

מאבקה של ישראל להתמודד עם נרטיב זה נובע מטעות אסטרטגית: תת-הערכת חשיבותו של שדה הקרב המידעי. כששאלתי את מפקד פיקוד הדרום של צה"ל, הוא דחה את מלחמת המידע, ואמר, "אנחנו נלחמים במלחמה אמיתית". זה משקף פיקוח קריטי, שכן הרוויה במדיה החברתית הופכת את המידע לשטח מפתח. צה"ל שיפר את מהירות התגובה שלו, אך טעויות, כמו ההסבר המהיר והשגוי בתחילה של תקרית האמבולנס של הסהר האדום הפלסטיני, מזינות האשמות בהונאה.

ישראל החמיצה הזדמנות לאחר ה-7 באוקטובר. קטעי הווידאו המזעזעים של מתקפות חמאס, שסקרתי בהרחבה, לא שותפו באופן נרחב מתוך כבוד לנפטרים וחששות מניצול של האויב. אני מבין את שתי נקודות המבט, אך החלטה זו מסרה את הנרטיב לחמאס, שקטעי הווידאו שלו מעזה משודרים ללא הפסקה. גישה פרואקטיבית, כמו שחרור ראיות ממדינות או קביעת הקשר לפני תקיפות, עשויה הייתה לצמצם את ההפסד הזה.

◀ דרך קדימה: התמודדות עם רגש באמצעות רגש

נגד דיסאינפורמציה נדרשת התאמה של רגש לרגש, שכן טיעונים משפטיים בלבד נכשלים מול תגובות מונעות על ידי האמיגדלה. אני מציע קמפיין יחסי ציבור ארוך טווח להצגת החברה הישראלית השלווה והתוססת – האנשים, התרבות והערים כמו תל אביב, שהפתיעו את אשתי, קצינת משטרה בלונדון, במודרניות שלה. גישה זו, השונה מהסברה מסורתית, חייבת לנצל מדיה חברתית וסיפורים רגשיים לבנייה מחדש של תדמית ישראל לאחר המלחמה. האצת תגובות עובדתיות היא גם קריטית, אם כי האמת דורשת זמן לאימות, בניגוד לשקרים שמתפשטים מיד.

◀ סיכום

הסכסוך בעזה מדגיש אמת חריפה: עמידה ב-IHL אינה מספיקה כאשר דיסאינפורמציה מנצלת את הפסיכולוגיה האנושית. הנרטיב של חמאס, המוגבר על ידי מערכת תקשורת משתפת פעולה, עיוות את התפיסות העולמיות, והציג את פעולות ישראל כבלתי מוסריות למרות חוקיותן. החוויות שלי בעזה וניתוח נתוני הנפגעים מאשרים את איפוקו של צה"ל; עם זאת, מלחמת המידע נותרת אתגר אדיר. ישראל יכולה להשיב את הנרטיב על ידי מתן עדיפות למעורבות רגשית ותקשורת מהירה ואמיתית. המאבק הזה אינו עוסק רק בחוקיות אלא בניצחון של לבבות ומוחות בעולם שבו רגשות לעיתים גוברים על ההיגיון.

תפקידם של קמפיינים לקידום אמברגו נשק במלחמת המידע

עו"ד אן הרצברג
יועצת משפטית, NGO Monitor

המלחמה עם חמאס, איראן, חיזבאללה, החות'ים ושלוחות טרור נוספות כוללת לוחמה בזירת המידע לצד הלחימה הפיזית. יש לראות במרחב המידע לא רק הסחת דעת, אלא חזית צבאית קריטית שמטרתה לשבש את אסטרטגיית הלחימה של ישראל ואת פעולותיה.

מרכיב מרכזי בזירה זו הוא השימוש ב**לוחמה משפטית** (lawfare) כדי לפגוע ביתרון הצבאי של ישראל ולשבש את שיתוף הפעולה הביטחוני שלה עם מדינות ידידותיות. המהלך מתבצע בשתי דרכים: ראשית, בניסיון להטריד ולהעמיד לדין קצינים וחיילים ישראלים; שנית, בקמפיין מתואם לעצור ולעכב העברות נשק לישראל. אותם שחקנים עומדים מאחורי שני הדברים, אך מאמר זה יתמקד בעניין קידום אמברגו נשק.

הקמפיינים להטלת אמברגו נשק על ישראל מתנהלים בזירה הבינלאומית ובזירה המקומית בעת ובעונה אחת. לעיתים מדובר בפעולה מתואמת של מדינות עוינות, ולעיתים בפעולות של האו"ם ושל ארגונים לא ממשלתיים המזדהים אידיאולוגית או אף מהווים חלק מהציר של איראן.

בזירה הבינלאומית, מנגנוני האו"ם, בראשם בית הדין הבינלאומי לצדק (ה-ICJ) ומועצת האומות המאוחדות לזכויות אדם (UNHRC), הופכים לכלי נשק. מדינות עוינות, פקידי או"ם וארגונים לא ממשלתיים מנצלים גם את ההליכים בבית הדין הפלילי הבינלאומי (ה-ICC) כדי לחזק את פעילותם. מאמצים אלה מכוונים לא רק נגד ישראל, אלא גם מהווים איום על מדינות ובכירי ממשל שתומכים בה.

ההליך בעניין "השמדת עם" שנפתח ב-ICJ ביוזמת דרום אפריקה משמש כניסיון לכפות על ישראל הפסקת אש, בעוד פניה נוספת שלא צלחה, אותה הגישה ניקרגואה נגד גרמניה, נועדה למנוע סיוע צבאי מגרמניה ולבחון את גבולות היכולת לתקוף מדינות נוספות. שני הליכי ייעוץ שנערכו ב-2024 ו-2025 – חוות הדעת המייעצות "ההשלכות המשפטיות של מדיניות והתנהלות מדינת ישראל בשטח פלסטיני כבוש, לרבות מזרח ירושלים" ו"חובותיה של ישראל בנוגע לנוכחות ולפעילות של האו"ם, ארגונים בינלאומיים אחרים ומדינות שלישיות ביחס לשטחים הפלסטיניים הכבושים" – תומכים ביוזמות BDS ובחסימת יכולתה של ישראל למנוע את ההסתננות של פעילי חמאס לתוך סוכנויות האו"ם וארגוני הסיוע שפועלים בעזה.

באפריל 2025, מועצת זכויות האדם של האו"ם קיבלה [החלטה](#) הקוראת "לכל המדינות להפסיק למכור, להעביר או להסיט נשק, תחמושת וציוד צבאי אחר לישראל". גם מנגנונים הקשורים ל-UNHRC מעורבים עמוקות בקמפיינים הללו: הדווחית המיוחדת של האו"ם פרנצ'סקה אלבנזה הידועה לשמצה וועדת החקירה הקבועה בראשות נאווי פילאי מגישות דוחות שמטרתם קידום אמברגו נשק. במקביל, נציבות זכויות האדם של האו"ם (הזרוע הביורוקרטית של ה-UNHCR) מרחיבה את [מאגר המידע של חברות](#) [רשימה שחורה" של גופים המעורבים לכאורה בפעילות עסקית מעבר לקו הירוק], לרבות חברות ביטחוניות, לטובת הקמפיינים של ה-BDS.

בזירה המקומית, ארגונים לא ממשלתיים עוסקים בלובי אינטנסיבי לביטול רישיונות ייצוא נשק ולמניעת העברת סיוע צבאי לישראל. בנוסף, [קואליציה מרכזית של ארגונים](#) הגישו תביעות משפטיות להוצאת צווי איסור על העברת נשק לישראל. חלק מהארגונים האלה הוכרזו בישראל כמי שפועלים בשירות ארגון הטרור החזית העממית לשחרור פלסטין. מאמצים אלה מתקיימים גם במדינות להן אין סחר ביטחוני משמעותי עם ישראל, אך מטרתם להעצים את הקמפיין העולמי באמצעות יצירת תהודה תקשורתית שלילית, יצירת תקדימים משפטיים מזיקים והעמקת הבידוד הבינלאומי של ישראל.

מדינות בהן מתנהלות תביעות מסוג זה כוללות את הולנד, בריטניה, דנמרק, קנדה, גרמניה, ארה"ב ואוסטרליה. גם כאשר התביעות נדחות, הן מייצרות התבטאויות שליליות מצד בכירים או תכתיבים משפטיים נגד ישראל. לדוגמה, בבריטניה – אף שבית המשפט לא אישר אמברגו מלא – ממשלת הלייבור הצהירה במסמכי בית המשפט כי יש "סיכון ברור שהציוד ישמש לביצוע או לסיוע לביצוע הפרות חמורות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי". ניסוח זה משמש אחר כך לפעילות נוספת של ה-BDS.

כמה מסקנות עולות ממערך הקמפיינים: ראשית, ההליכים הבינלאומיים והיוזמות במועצת זכויות האדם של האו"ם מעניקים בבירור לגיטימציה לפעילות משפטית ותקשורתית בזירה המקומית. שנית, השפעתם תימשך גם לאחר המלחמה ותסייע להרחבת פעילות ה-BDS. שלישית, ממשלות ידידותיות מאפשרות לגורמים בעלי קשרים לטרור לנצל את מערכות המשפט שלהן. רביעית, הפעילות הזו מהווה איום ביטחוני וכלכלי הן על ישראל והן על המדינות בהן היא מתקיימת. על ישראל ושותפיה מוטלת החובה להתייחס לקמפיינים אלה ברצינות, ולחקור את מנגנוני הפעולה והמימון שלהם.

חיסול מחבלים רצחניים: הבוץ המשפטי והמוסרי של המלחמה המודרנית

עו"ד מוריס הירש
המרכז הירושלמי לענייני ביטחון וחוץ

ב-23 ביוני 1944, הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC) ביקר במחנה הריכוז טרזינשטט, ופרסם דו"ח ששיבח את היחס של הנאצים ליהודים הכלואים שם. רגע זה מהווה תזכורת חריפה לכישלוננו ההיסטורי של ה-ICRC להתמודד עם גורמים רצחניים, כישלון שמהדהד כיום בדיונים על השאלה האם ניתן לכוון באופן לגיטימי למחבלים רצחניים – כאלה המנצלים מגינות אנושיות ופועלים מחוץ למסגרות מדינתיות מסורתיות – ברגעים הפגיעים ביותר שלהם, או, באופן מטאפורי, "במיטותיהם". מאמר זה בוחן את האופי המתפתח של המלחמה, את מגבלות החוק הבינלאומי כפי שעוצב על ידי ה-ICRC ואת האתגרים העמוקים שבהתמודדות עם טרור במסגרת שמגנה לעיתים על המבצעים.

כשלין ההיסטוריים של ה-ICRC: מורשת של חוסר מעש

ביקור טרזינשטט ב-1944 היה כישלון חרוץ, ניצחון תעמולתי לנאצים שחשף את חוסר היכולת של ה-ICRC להגן על קורבנות רצח עם. באותה שנה, ה-ICRC זכה בפרס נובל לשלום, הכרה אירופית לאור כישלוננו להטיל אחריות על הנאצים. "אפקט ההילה" סביב ארגונים בינלאומיים כמו ה-ICRC מעניק להם השפעה לא פרופורציונלית על החוק הבינלאומי, למרות היעדר סמכות אכיפה. כיום, חוסר המעש של ה-ICRC נמשך. בסכסוך המתמשך עם חמאס, ה-ICRC לא הצליח להבטיח גישה לבני ערובה או לוודא שתרופות מגיעות אליהם, מה שמדגיש את חוסר האונים שלו מול קבוצות טרור רצחניות המתעלמות מנורמות בינלאומיות. זה מעלה שאלה קריטית: כיצד יכול החוק הבינלאומי, המעוצב על ידי ארגונים כאלה, להתמודד עם האתגרים הייחודיים שמציבים גורמים לא-מדינתיים הפועלים בחוסר עונשין?

◀ השתנות המלחמה: ממדינות לארגוני טרור

חוקי המלחמה תוכננו במקור לסכסוכים בין צבאות מדינתיים, שבהם הובחנו בבירור בין לוחמים לאזרחים. עם זאת, עלייתם של גורמים לא-מדינתיים – קבוצות כמו דאע"ש, אל-קאעידה, חמאס, הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני ובוקו חראם – שיבשה מסגרת זו. ארגונים אלה מטשטשים את הקו בין לוחמים לאזרחים, לעיתים שולטים בשטחים תוך עיסוק בטרור ובממשל כאחד. תפקיד כפול זה יוצר ואקום משפטי שהחוק הבינלאומי מתקשה לטפל בו. קבוצות אלה אינן רק תאים קטנים המבצעים מעשי אלימות מבודדים; הן ישויות מתוחכמות עם שליטה טריטוריאלית, פעולות צבאיות ומבנים פוליטיים. השאלה היא: כיצד מיישמים את חוקי המלחמה על גורמים המתנגדים לקטגוריות מסורתיות?

כדי להתמודד עם כך, ה-ICRC הציג ב-2009 את ההנחיה הפרשנית שלו על חוק הסכסוך המזוין, מסמך שנחשב כרגע מכונן עבור מחבלים ברחבי העולם. ההנחיה ביקשה להגדיר "השתתפות ישירה בפעולות איבה" (DPH) תוך קביעה מתי אזרח מאבד את מעמדו המוגן והופך למטרה לגיטימית. עם זאת, המסגרת מטילה "מגבלה זמנית", כלומר אזרח ניתן למעקב רק ברגעים הספציפיים שבהם הוא מעורב באופן פעיל בפעולות עוינות. זה יוצר תרחיש של "דלת מסתובבת": מחבל בבוקר, מלצר בערב, ומחבל שוב למחרת. מסגרת כזו כמעט בלתי אפשרית ליישום בשדה הקרב, שבו מודיעין בזמן אמת לעיתים חלקי וההבחנה בין לוחם לאזרח מטושטשת.

◀ הנחיית ה-ICRC: מגן למחבלים?

ההנחיה מ-2009 מציגה שני מושגים מרכזיים: השתתפות ישירה בפעולות איבה וחברות בקבוצות חמושות מאורגנות. הראשון חל על אזרחים המשתתפים זמנית בפעולות עוינות, ואילו השני מתייחס לאנשים בתוך ארגוני טרור מובנים. עם זאת, הקריטריונים להגדרה כקבוצה חמושה מאורגנת הם כה מחמירים שקבוצות טרור רבות עשויות שלא לעמוד בהם, מה שמשאיר את חבריהן מוגנים כאזרחים. לדוגמה, ההנחיה מציעה שאנשים המייצרים או מאחסנים מטעני חבלה מאולתרים (IEDs) אינם משתתפים ישירים אלא אם פעולותיהם משפיעות באופן מיידי וישיר על האויב. משמעות הדבר היא שמחבל כמו אחמד, העומד ליד משגר רקטות ולוחץ על הכפתור, ניתן למעקב רק בשניות חולפות אלה. רגעים לאחר מכן, הוא חוזר למעמד של אזרח, מה שהופך אותו לבלתי ניתן למעקב במסגרת ה-ICRC.

הגדרה צרה זו יוצרת מצב אבסורדי. אלה שחופרים מנהרות עבור חמאס להחזקת בני ערובה או מאחסנים נשק עשויים שלא להיחשב כמשתתפים ישירים או כחברים בקבוצות חמושות מאורגנות, למרות תפקידם הקריטי בפעולות טרור. ההנחיה מניחה מעמד אזרחי כברירת מחדל, מה שהופך כמעט לבלתי אפשרי עבור צבאות לכוון לאלה שמאפשרים טרור בעקיפין. מסגרת זו, תוך טענה להבהרת חוקי המלחמה, מספקת למעשה כיסוי למחבלים רצחניים, תוך פגיעה ביכולתן של מדינות להגן על עצמן.

◀ תעמולה ומניפולציה של החוק הבינלאומי

ארגוני טרור מנצלים את הנחיות ה-ICRC כדי לעצב את דעת הקהל הבינלאומית. לדוגמה, חמאס פרסם נתונים הטוענים שבשבוע אחד, בין ה-29 במרץ ל-5 באפריל, נהרגו 468 אנשים בעזה, כאשר לפי חמאס, לפחות 500 נשים ו-1,500 ילדים היו בין הנפגעים. נתונים אלה, בלתי אפשריים מבחינה מתמטית ותעמולתיים, מאומצים בכל זאת על ידי ארגונים בינלאומיים כמו האו"ם, המסתמכים על מסגרות ה-ICRC. קבלת נתונים מסופקים על ידי מחבלים ללא ביקורת מחזקת נרטיב המגנה מדינות כמו ישראל תוך התעלמות ממורכבויות הלחימה בקבוצות המשתלבות בתוך אוכלוסיות אזרחיות ומשתמשות במגינות אנושיות.

ההסתמכות על נתונים כאלה אינה רק בעיה סטטיסטית; זו מניפולציה רעילה וממיתה המעוותת את המציאות של מלחמה אסימטרית. הנחיות ה-ICRC, על ידי קביעת סטנדרטים לא מציאותיים למיקוד, מאפשרות תעמולה זו, שכן הן לא לוקחות בחשבון את הערבוב המכוון של תפקידי אזרחים ולוחמים על ידי קבוצות טרור. דינמיקה זו אינה ייחודית לישראל אלא בעלת השלכות רחבות יותר עבור כל מדינה הנלחמת בטרור רחב. מדינות כמו ארצות הברית, בריטניה וקנדה, העוסקות בפעולות נגד טרור, דוחות את ההגדרות המגבילות של ה-ICRC. לדוגמה, תקיפות אמריקאיות אחרונות נגד מטרות חות'יות בתימן מדגימות נכונות לכוון למחבלים בבסיסיהם המבצעיים, ללא קשר למגבלות הזמניות של ה-ICRC.

◀ תקדים מסוכן: שכתוב החוק הבינלאומי

ההנחיה של ה-ICRC מ-2009 מסכנת יצירת סטנדרט חדש, ספציפי לישראל, שיכול להיות מיושם על מדינות דמוקרטיות אחרות הנלחמות בטרור. על ידי מתן עדיפות להגנה על אזרחים – אפילו אלה התומכים בעקיפין בפעילויות טרור – ההנחיה פוגעת ביכולתן של מדינות להגן על אזרחיהן. המומחה הצבאי ג'ון ספנסר טען שהסכסוך הנוכחי של ישראל קובע תקדים לאופן שבו החוק הבינלאומי מפורש במלחמה אסימטרית. אם לא יאתגרו, תקדים זה עלול לעכב את מאמצייהן של מדינות אחרות להילחם בקבוצות כמו דאע"ש או אל-קאעידה, המנצלות את אותם עמימויות משפטיות.

ההנחיה, תוך טענה שאינה ממציאה חוק חדש, למעשה משכתבת את החוק הבינלאומי לטובת מחבלים. על ידי הגדרה מחדש של מי יכול להיות ממוקד והטלת מגבלות לא מעשיות, היא מטה את המאזן נגד מדינות הנלחמות על הישרדותן. הגישה של ארצות הברית, כפי שנראה בפעולותיה נגד החות'ים, מציעה נקודת נגד: דחיית ההגדרות הצרות של ה-ICRC לטובת יישום פרגמטי יותר של כוח. הסתירה הזו מדגישה מתח קריטי בין מסגרות משפטיות תיאורטיות למציאות של המלחמה המודרנית.

◀ סיכום: הצורך בגישה חדשה

השאלה האם ניתן לכוון למחבלים רצחניים "במיטותיהם" נותרת ללא מענה, אך המסגרת הנוכחית של ה-ICRC אינה מספיקה לטפל בה. כישלון טרזינשטט ב-1944 וחוסר המעש של ה-ICRC בסכסוכים מודרניים מדגישים כישלון מתמשך להתמודד ביעילות עם גורמים רצחניים. ההנחיה הפרשנית מ-2009, במקום

להבהיר את חוקי המלחמה, יוצרת בוץ משפטי המגן על מחבלים ומקשה על מאמצי נגד טרור. ככל שגורמים לא-מדינתיים ממשיכים לשלוט בסכסוכים מודרניים, החוק הבינלאומי חייב להתפתח כדי להתמודד עם האתגרים הייחודיים שלהם. מדינות כמו ישראל וארצות הברית, הנלחמות על זכותן להתקיים נגד טרור רצחני, חייבות להוביל את השינוי בהגדרה מחדש של חוקים אלה כדי להבטיח שאלה הרוצחים ללא הבחנה לא יוכלו להסתתר מאחורי הגנות של מערכת פגומה. הסיכונים גבוהים מדי מכדי פחות מכך.

הבהרת המעמד המשפטי של עזה

פרופ' יוג'ין קונטרוביץ'
עמית בכיר בפורום קהלת ועמית בכיר בקרן הריטג'

מבוא

המאפיינים הייחודיים של עזה מבדילים אותה משטחים אחרים כגון אזור תעלת פנמה או גרינלנד. מעמדה הלא-ריבוני של עזה, הנובע מההיסטוריה המורכבת שלה וממצבה הפוליטי הנוכחי, מסביר מדוע היא אינה נחשבת לשטח כבוש על פי המשפט הבינלאומי. מסמך זה מפרט את המעמד המשפטי של עזה, מסביר מדוע היא אינה עומדת בהגדרה של שטח כבוש, וממליץ על אסטרטגיות לקידום הבנה זו בהקשרים משפטיים ודיפלומטיים בינלאומיים.

המעמד הלא-ריבוני של עזה

עזה מהווה דוגמה נדירה לשטח שאין לו רשות ריבונית השולטת בו. עד שנת 1967, עזה הייתה תחת ממשל צבאי מצרי, ולאחר מכן היא עברה לשליטה ישראלית עד לשנת 2005. מאז נסיגת ישראל מעזה בשנת 2005, עזה לא הוכרה כמדינה ריבונית על ידי ישראל, ארצות הברית, או רוב מדינות אירופה. למרות שמבחינה תיאורטית עזה עומדת בחלק מהקריטריונים להגדרת מדינה – שטח מוגדר, אוכלוסייה, וממשל – ההנהגה הפלסטינית לא הכריזה על הקמת מדינה בעזה, ככל הנראה בשל חילוקי דעות פוליטיים פנימיים בין הפלגים הפלסטיניים. בשנת 2019, נעשה ניסיון להתייחס לעזה ולגדה המערבית כישות אחת במסגרת מאמצים דיפלומטיים, תוך הכרה במבני הממשל הנפרדים שלהם.

מדוע עזה אינה כבושה

עזה אינה עומדת בקריטריונים המשפטיים להגדרת שטח כבוש על פי אמנת ז'נבה הרביעית. הרברט הנסל, במזכר משנת 1977, קבע כי חוקי הכיבוש חלים רק כאשר שטח נלקח ממדינה ריבונית במהלך סכסוך

בינלאומי. הסכם השלום בין מצרים לישראל משנת 1979, שבמסגרתו מצרים ויתרה באופן מפורש על כל תביעה לשליטה בעזה, מבטל את מעמדה של מצרים כצד ריבוני לוחם בסכסוך. לאחר נסיגת ישראל בשנת 2005, ובהיעדר מדינה ריבונית שתובעת שליטה על עזה, הסכסוך עם חמאס מסווג כסכסוך חמוש לא-בינלאומי. מצב זה שולל את החלת חוקי הכיבוש על עזה, ומשווה את מעמדה המשפטי לסכסוכים כמו מלחמת האזרחים בסוריה, שבהם חלים רק כללי מלחמה בסיסיים, כגון הכלל של הבחנה בין לוחמים לאזרחים.

לוחמה עירונית תחת אש: יישום דיני המלחמה בתוך מורכבות מבצעית

אל"מ (מיל') נועם נוימני
ראש אשכול דיני מלחמה במשרד המשפטים

לוחמה עירונית ועקרון ההבחנה²

לוחמה עירונית הפכה לתופעה בולטת יותר ויותר בסכסוכים מזוינים עכשוויים, במיוחד בעימותים אסימטריים הכוללים גורמים לא-מדינתיים כגון ארגוני טרור. יריבים אלה משתלבים לעיתים קרובות בתוך אוכלוסיות אזרחיות ומשתמשים במבנים אזרחיים, כולל בתי חולים, מתקני האו"ם ומבנים מוגנים מיוחדים אחרים, למטרות צבאיות. מציאות זו מציבה אתגרים משמעותיים ליישום מעשי של דיני הסכסוך המזוין (LOAC), הידועים גם כמשפט ההומניטרי הבינלאומי (IHL), במיוחד עקרון ההבחנה. יש לפרש וליישם עקרון זה באופן שמאזן בין שיקולים הומניטריים לצרכים מבצעיים.

עקרון ההבחנה מחייב את הצדדים לסכסוך להבחין בכל עת בין אזרחים ללוחמים, ובין עצמים אזרחיים למטרות צבאיות. עם זאת, יישום כלל זה עלול להפוך למאתגר במהלך מבצעים קרקעיים בעצימות גבוהה באזורים מאוכלסים בצפיפות. בפרט, פרקטיקות מבצעיות המקובלות בכל הכוחות המזוינים המודרניים – כגון תנועה דרך מבנים, פריצת מבנים כדי להימנע ממארבים, או שימוש במכונות כבדות ליצירת נתיבים בטוחים – מביאות לעיתים קרובות לפגיעה מקרית מצערת בעצמים אזרחיים הממוקמים בסביבות עירוניות צפופות. מציאות זו מעלה אתגר משפטי, שכן במקרים רבים לא ברור האם העצמים שנפגעו עומדים בהגדרת LOAC של מטרה צבאית. אתגר זה מדגיש את הצורך ליישב פרקטיקות מבצעיות מקובלות אלה עם עקרון ההבחנה, שנותר כלל מחייב ובסיסי במסגרת LOAC.

1 הדעות המובעות במסמך זה אינן מייצגות בהכרח את עמדות משרד המשפטים או ממשלת ישראל.

2 לניתוח מפורט יותר של האתגרים ביישום דיני הסכסוך המזוין בלוחמה עירונית, וכן לדין בגישות חלופיות להתמודדות עם אתגרים אלה, ראו: N. Neuman, "Challenges in the Interpretation and Application of the Principle of Distinction During Ground Operations in Urban Areas," 51 Vand. J. Transnat'l L. 807 (2018).

◀ מורכבות מבצעית והאיום התת-קרקעי

איומים תת-קרקעיים, כפי שהודגמו באופן בולט בלחימה ברצועת עזה החל מ-7 באוקטובר 2023, מוסיפים שכבה נוספת של מורכבות. יריבים הפועלים באמצעות רשתות מנהרות תת-קרקעיות נרחבות יכולים לנוע, לתקוף ולהסתתר מתחת לשטח עירוני מבלי להתגלות. מנהרות אלה עוברות לעיתים קרובות מתחת לתשתיות אזרחיות, ומטשטשות את הגבולות הפיזיים בין התחום הצבאי לאזרחי. כתוצאה מכך, מבנים מעל הקרקע עשויים להיות קשורים תפקודית לפעילויות עוינות מתחת לפני השטח, מה שמסבך עוד יותר הערכות משפטיות והחלטות על מיקוד.

במקרים כאלה, פתרונות הנדסיים עשויים להידרש כדי לנטרל איומים תת-קרקעיים, במיוחד כאשר קיים סיכון ממשי לנוכחות חומרי נפץ או מלכודות. שיטות אלה – כגון שימוש בהריסות מבוקרות או כלים הנדסיים בעלי השפעה גבוהה – עלולות לגרום לנזק מבני נרחב. עם זאת, מטרתן כפולה: לחסל את האיום שמציבות רשתות המנהרות ולהפחית סיכונים מופרזים לכוחות המתקדמים. הכרה בצורך המבצעי של פעולות אלה היא קריטית לשמירה על יעילות צבאית ועל עמידה בדרישות המשפטיות.

◀ פרשנות החוק לאור מציאויות מבצעיות

מבצעים צבאיים עירוניים נועדו להשיג מטרות צבאיות חוקיות ביעילות ובהתאם למשפט הבינלאומי. מזעור הפגיעה באזרחים אינו שיקול משני, אלא חלק בלתי נפרד מתכנון המשימה, ביצועה, ולבסוף – הצלחתה. כל פגיעה מקרית באזרחים או בעצמים אזרחיים אינה תוצאה מכוונת, אלא תוצר טרגי של התמודדות עם יריבים המנצלים באופן שיטתי סביבות אזרחיות כמגן לפעילויות הצבאיות שלהם.

במקביל, המתח בין הניסוח הדוקטרינלי של LOAC לבין מציאויות הלחימה העירונית מחייב גישה משפטית מתחשבת – כזו שמשקפת את האופן שבו כוחות מזוינים מקצועיים פועלים באופן חוקי בסביבות מורכבות. המטרה אינה להחליש את ההגנות המשפטיות, אלא להבטיח שפרשנויות ויישום של LOAC יישארו מיושרים עם האופן שבו צבאות מודרניים – הפועלים בתום לב – מבצעים את משימותיהם.

פרקטיקות כגון תנועה דרך מבנים, פריצת קירות, פעילות בסביבות רוויות בתשתיות אזרחיות, או שימוש בפתרונות הנדסיים להתמודדות עם איומי מנהרות אינן הפרות של LOAC. להפך, כאשר הן מבוצעות כראוי, מדובר בשיטות מבצעיות מקובלות שנועדו להגן הן על אזרחים והן על חיילים, בהתאם לעקרונות היסוד של LOAC. הכרה בקונצנזוס המבצעי הזה היא חיונית לשמירה על אמינות החוק ולהבטחת הישגותו כמסגרת משמעותית בשטח. הדבר דחוף במיוחד לאור התדירות הגוברת של לוחמה עירונית והסיכון להסלמה בסכסוכים מתמשכים באזורים שונים.

◀ פרקטיקה מדינתית ועיצוב פרשנות משפטית

חשוב לא פחות שמדינות יבטאו באופן ברור כיצד הן מפרשות ומיישמות את מחויבויותיהן במסגרת LOAC. ניתן להשיג זאת באמצעות מדריכים רשמיים, מסמכי מדיניות והנחיות צבאיות. לדוגמה, פיתוח של מדריך

ישראלי זמין לציבור בנושא דיני הסכסוך המזוין לא רק יחזק את מחויבותה של ישראל ל-LOAC. אלא גם יבהיר כיצד היא מבינה ומיישמת את מחויבותיה בפועל.³ זהו צעד קריטי לפיתוח המשפט הבינלאומי המנהגי, המתפתח באמצעות פרקטיקה מדינתית עקבית הנעשית מתוך תחושת מחויבות משפטית (opinion juris).

בזמן שארגוני חברה אזרחית וגורמים בינלאומיים מקדמים לעיתים פרשנויות מגבילות מדי של LOAC – לעיתים מנותקות ממציאויות מבצעיות – חשוב במיוחד שמדינות מושפעות ישירות יתרמו באופן פעיל לשיח המשפטי. נקודות המבט שלהן מסייעות להבטיח שפרשנות LOAC תישאר מבוססת על ניסיון מעשי של לוחמה עכשווית, ולא תעוצב אך ורק על ידי גורמים עם חשיפה מוגבלת למורכבויות הסכסוך המזוין.

סיכום

לוחמה עירונית מציגה כמה מהדילמות הקשות ביותר בסכסוכים עכשוויים, שבהן הצורך הצבאי, שיקולים הומניטריים ומחויבויות משפטיות מצטלבים. האתגר ביישום עקרון ההבחנה תחת אש מדגיש קושי זה ומשקף את האופי המורכב והמתפתח של לוחמה מודרנית.

כדי להישאר יעיל, LOAC חייב להיות מגיב, מושתת על ניסיון בשטח ומבוסס על מציאות מבצעית. הוא אינו אילוץ תיאורטי מרוחק, אלא מסגרת מעשית שנועדה ליישום בשדה הקרב – מעוצבת על ידי חשיבה משפטית מעשית ומיושמת בסביבות דינמיות ומסוכנות. גישה פרגמטית המתאמת בין עקרונות משפטיים לפרקטיקות צבאיות מקובלות, כולל אלה המשמשות להתמודדות עם איומים תת-קרקעיים, היא חיונית. ייעוץ משפטי, מדריכים צבאיים ומעורבות בינלאומית פעילה הם הכרחיים במאמץ זה. בסופו של דבר, חוזקו של LOAC טמון לא בהפשטה, אלא ביכולתו להנחות התנהלות חוקית ויעילה בתוך הזירות המורכבות והתובעניות ביותר של הסכסוך המודרני.

3 ראו, לדוגמה, נועם נוימן, "Lawfare 2.0: תובנות ממלחמת רוסיה-אוקראינה וההקשר הישראלי", מערכות מס' 498, אוגוסט 2023, הדן, בין היתר, בחשיבות פיתוח מדריך צבאי לאומי בנושא דיני הסכסוך המזוין

מפנה אסטרטגי ישראלי ביחס למוסדות המשפט הבינלאומי

עו"ד יפעה סגל
מייסדת הפורום המשפטי הבינלאומי

מבוא

מוסדות המשפט הבינלאומי, כמו בית הדין הפלילי בהאג (ה-ICC), בית הדין הבינלאומי לצדק (ה-ICJ) וארגון אונסק"ו, מתפקדים כזירות פוליטיות, בהן האינטרסים הגיאופוליטיים מאפילים לעתים קרובות על האתוס של חוסר פניות משפטיות. דינמיקה זו מנציחה אנטישמיות והטיות נגד ישראל, כפי שבא לידי ביטוי בהחלטת אונסק"ו בעניין המקומות הקדושים בירושלים, שקבעה אותם כאתרי קודש מוסלמיים תוך התעלמות מהמורשת היהודית והנוצרית. ההצלחה של הגישה הריאקטיבית הישראלית – כלומר, התגוננות בתוך מסגרת הפורומים הללו – היא מוגבלת. מסמך מדיניות זה מציע מעבר אסטרטגי: הטמעת ההבנה לגבי האופי הפוליטי של המשפט הבינלאומי, ואימוץ אסטרטגיות משפטיות פרואקטיביות ויצירתיות כדי לעצב מחדש נרטיבים בזירה הבינלאומית.

הפוליטיזציה של המשפט הבינלאומי

ההחלטות שמתקבלות בפורומים בינלאומיים הן לא תוצאה של צדק אובייקטיבי אלא של בריתות פוליטיות. לפני עשור, ההחלטה של אונסק"ו בעניין ירושלים התקבלה על אף המאמצים מצד ישראל, שכללו עצומה עליה חתמו עשרות אלפי איש, בגלל ההשפעה של הגוש הערבי והסכמי הצבעה על תקציבים. באופן דומה, ההכרעות שמתקבלות ב-ICC וב-ICJ משקפות את עוצמתן של קואליציות עוינות. האשמות של אנטישמיות אינן מספיקות כדי לגבור על ההטיה המערכתית. המציאות הפוליטית הזו כמעט ולא זוכה להתייחסות בשיח האקדמי או הציבורי, ורבים מתומכיה של ישראל חסרים את הכלים לנווט או לקרוא תיגר על הדינמיקה הזו באופן יעיל.

◀ המלצות מדיניות

1. בניית היכולת של ישראלים ובעלי בריתם להבין את המשפט הבינלאומי

על ישראל למסד את הלמידה על התשתית הפוליטית של מערכות משפט בינלאומיות כדי לחזק את ההסברה.

- **הצעה מעשית:** פיתוח תכניות הכשרה לפקידי ממשל, אנשי צבא ומנהיגי החברה האזרחית, תוך התמקדות באופן שבו אינטרסים גיאופוליטיים מעצבים את ההחלטות של האו"ם ובתי הדין הבינלאומיים (ICJ ו-ICC).
- **הצעה מעשית:** שיתוף פעולה עם מוסדות אקדמיים לשילוב תכניות לימודים על הפוליטיזציה של המשפט הבינלאומי, תוך שימוש במקרי בוחן כמו החלטת אונסק"ו בעניין ירושלים.
- **הצעה מעשית:** השקת קמפיינים להעלאת המודעות הציבורית של ישראלים ובעלי בריתם לגבי המסחר בקולות ושאר דינמיקות קואליציוניות במשפט הבינלאומי, מעבר לנרטיבים פשטניים של אנטישמיות.
- **תוצאה הצפויה:** מערך של תומכים שיש להם כלים להתייחס להטיות מבניות, ובכך לחזק את החוסן הדיפלומטי של ישראל.

2. אימוץ אסטרטגיות משפטיות יזומות ויצירתיות

על ישראל לעבור מהעיסוק בהגנה לפעילות התקפית, תוך מינוף כלים משפטיים בינלאומיים ולאומיים כדי לסכל נרטיבים עוינים. עליה להיות חכמה, יצירתית ומתחכמת.

- **הצעה מעשית:** גיוס מדינות ידידותיות (כמו ארגנטינה) שתגשנה תלונות אסטרטגיות בפורומים בינלאומיים, כמו תלונה נגד מצרים על הפרת אמנות פליטים במניעת כניסתם של אזרחים עזתיים למצרים. יש למשוך עתירות שתוצאותיהן צפויות להיות שליליות ולתת עדיפות להשפעה של הנרטיב.
- **הצעה מעשית:** גיוס תובעים שאינם ישראלים, במיוחד קורבנות ערבים של החמאס, שיפנו לבתי משפט או בתי פרלמנט מערביים וימסרו עדויות באו"ם. הגברת קולות אמינים כדי לחשוף התעללויות מצד גורמים טרוריסטיים.
- **הצעה מעשית:** הקצאת מימון לקמפיינים של הסברה גלובלית באמצעות שליחים, שיאתגרו נרטיבים אנטישמיים, בהשראת השימוש של איראן בדרום אפריקה כדי לפנות אל בית הדין הבינלאומי לצדק.
- **תוצאה צפויה:** שינוי בתפיסה בזירה הבינלאומית באמצעות הסברה מגוונת, הפחתת הבידוד של ישראל וחשיפת טקטיקות של יריבות.

שיקולים ביישום התכנית

אסטרטגיות אלה דורשות משאבים משמעותיים, שיתוף פעולה בין-משרדי ושינוי כיוון מהדיפלומטיה המסורתית. על המשרדים של החוץ, המשפטים, הביטחון והתפוצות להוביל את המהלך. הסיכונים כוללים תגובות-נגד דיפלומטיות ומגבלות של משאבים, אולם המשך ההסתמכות על אסטרטגיות תגובתיות מנציחות את הפגיעות הישראלית. ניתן להעריך תוך שנה את יעילות התכנית על ידי פיילוט שיבחן הגשת עתירות של שליחים בפורומים נבחרים.

מסקנה

הפוליטיזציה של מוסדות משפט בינלאומיים מחייבת את מדינת ישראל לשנות את אסטרטגיית הפעולה שלה. המדינה יכולה להתמודד עם אנטישמיות ולעצב מחדש את הנרטיבים בזירה הבינלאומית באמצעות טיפוח הבנה עמוקה יותר של הדינמיקות הקיימות במוסדות המשפטיים הבינלאומיים ובאמצעות שימוש בטקטיקות משפטיות יצירתיות. הממשלה חייבת לפעול בנחישות ולתמוך ביוזמות בגיבוי ממשלתי שינווטו נכון בנוף המשפטי הבינלאומי וינצלו אותו באופן יעיל. על ישראל להעריך כראוי את חולשותיה ואת נקודות החוזק שהיא יכולה למנף, ולגבש אסטרטגיות יצירתיות כדי למקסם הצלחה.

ייעוץ משפטי לצבא בעת לחימה

אל"מ (מיל') פנינה שרביט ברוך
INSS, לשעבר ראש מחלקת הדין הבינלאומי בצה"ל

אחד הנושאים מעוררי המחלוקת בחברה הישראלית הוא מקומם ותפקידם של יועצים משפטיים בצה"ל בעתות לחימה. בהקשר זה מועלות טענות לפיהן היועצים המשפטיים כובלים את ידי הצבא באופן המונע ממנו להכריע את האויב וכי אין מקום לכלול יועצים משפטיים בעת קבלת החלטות מבצעיות. טענות אלו שגויות מיסודן ומחמיצות את מורכבות וחשיבות תפקידם של היועצים המשפטיים.

ליועצים המשפטיים בצה"ל ובמערכת הממשלתית תפקיד חשוב לסייע לגורמי צה"ל ומערכת הביטחון לפעול באופן העומד בדרישות הדין. כיבוד הדין ועקרון שלטון החוק הוא אבן יסוד בשימור מהותה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית ומבחין אותה מאויביה נטולי העכבות והמוסר.

הסברה כי היועצים המשפטיים מכבידים על השגת ניצחון במערכה מתבססת במידה רבה על חוסר הבנה, הן של דיני המלחמה עצמם והן של אופן הפעולה של היועצים המשפטיים בצה"ל.

היועצים המשפטיים המשרתים בצה"ל ובמערכת הממשלתית, ובפרט בעת מלחמה, לא מונעים מצה"ל ומשאר זרועות הביטחון, להגן על המדינה ולנצח את המלחמה, אלא רק מסייעים להבטיח שהדבר ייעשה תוך כיבוד הכללים המחייבים של דיני המלחמה.

דיני המלחמה הם דינים שיש בהם גמישות רבה ואשר מבוססים על הבנה של המורכבות של שדה הקרב. לכן כאשר נתקלים בסיטואציות של לחימה באזור אורבני מול אויב שמשתמש באזרחים כמגן, היישום של דיני המלחמה מתחשב במציאות זאת. כך, למשל, מבנים אזרחיים שמשמשים לפעילות צבאית הם מטרות לגיטימיות לתקיפה. גם בית חולים מותר לתקוף במקרה כזה, בכפוף להגבלות מסוימות. בנוסף, עוצמת הסכנה והאיום הנשקף מהאויב הם בעלי משקל מרכזי בבחינה אם תקיפה היא מידתית. יתרה מזאת, הניסיון מלמד שצעדים שתואמים את מוסר הלחימה, אשר עומד כנר לרגליו של צה"ל, עומדים כמעט תמיד גם בדרישות הדין.

שילובם של יועצים משפטיים מאפשר להעניק גיבוי משפטי לפעולות הצבאיות ומגן בכך על צה"ל, על מפקדיו ולוחמיו, מפני הפרות של הדין הבינלאומי. דוגמאות לשילוב החשוב של יועצים משפטיים באופן שמבטיח מימוש המשימה תוך עמידה בכללים יש למכביר. כך למשל, מותר, ואף נדרש, לתת לאזרחים אזהרות אפקטיביות, כשהדבר אפשרי, לפני התקפה. אסור, לעומת זאת, להטיל טרור על האוכלוסייה האזרחית. עובר כאן קו דק. לכן כל נוסח של כרוז עובר בחינה משפטית לפני הטלתו וכך נמנעות תקלות בלתי רצויות. גם לגבי החוקיות של אמצעי ושיטות לחימה יש תועלת רבה ביעוץ המשפטי, המאפשר לבחור דרך לחימה שמגשימה את המשימה הצבאית תוך עמידה בכללים.

בהקשר זה, יפים לעניינו דברים שכתב נשיא בית המשפט העליון לשעבר, מאיר שמגר, ששימש כפרקליט צבאי ראשי וכיועם"ש לממשלה:

"על המשפטן הצבאי לחפש פתרון משפטי נכון, המשרת את המטרה הצבאית. אם יימצא - יצעד בו הצבא. אולם עיקרו של דבר, אם הפתרון לא יימצא - ייתן המשפטן הצבאי מענה ברור השולל חלופות שאינן חוקיות. המענה לקושיה חייב לעולם להיות מענה משפטי נכון, אך יש תועלת בכך שהוא יינתן על-ידי נושא תפקיד המכיר את הצבא ומבין את מהות הבעיה על כל היבטיה. כדאי לומר זאת באופן חד: משפטן צבאי אינו בגדר מי שנכפה עליו מתן פתרון חיובי בכל מחיר; עליו להיזהר מהיגררות בלתי מבוססת אל פתרון הניצב על כרעי תרנגולת, שכן בכך הוא עלול להכשיל את השואלים לעצתו. אולם אם ניתן למצוא חלופה חוקית, עליו להביאה לתשומת לב השואלים."

הדברים נאמרו לגבי ייעוץ משפטי בימות שגרה, אולם ההיגיון הטמון בהם נכון גם בעתות לחימה. מעבר לתרומה לעצם כיבוד הדין, שהוא כאמור ערך חשוב בפני עצמו, הייעוץ המשפטי הוא בעל תפקיד חשוב כלפי חוץ בהתמודדות עם המערכה המדינית והמשפטית המתנהלת נגד מדינת ישראל.

ישראל ניצבת, לצד המערכה הצבאית, בפני מערכה מדינית מורכבת בזירה הבינלאומית. המערכה המדינית משפיעה על המערכה הצבאית, הן במישורין, באמצעות מהלכים להגביל העברת אמצעי לחימה או סיוע אחר לישראל, והן בעקיפין, באמצעות הפעלת לחצים מדיניים וכלכליים על ישראל וניסיון לקדם צעדים והחלטות נגדה. בנוסף, היא טומנת בחובה השלכות לטווח הארוך על מעמדה של ישראל בעולם ואף על היחס לאזרחי ישראל ולעסקים ישראלים.

חזית מרכזית במערכה זו היא החזית המשפטית, במסגרתה ישראל מואשמת בביצוע פשעי מלחמה, פשעים נגד האנושות ואפילו בביצוע רצח עם. בחזית זו "אמצעי הלחימה" הם הכלים המשפטיים – העלאת טענות משפטיות ושימוש בגופים שיפוטיים ובארגונים בעלי חזות משפטית. לפיכך ההתמודדות עם חזית זו מחייבת הבנה עמוקה ומקצועית של השיח המשפטי הרלבנטי.

אמנם יש גורמים בעולם שיפסלו כל פעולה שנעשית על ידי ישראל ולדידם לא באמת חשובה החוקיות, אולם יש אחרים אשר לגביהם יש משמעות אמיתית לחוקיות הפעולה. הדברים נכונים במיוחד מול בנות בריתנו, כמו ארה"ב (ובפרט בתקופות של ממשלים דמוקרטיים), או מדינות מערביות אחרות, שהגיבוי שהן מוכנות לתת מושפע ממידת הלגיטימציה שהן מייחסות למעשינו. אולם גם בשיח מול גורמי מקצוע, באקדמיה או בפורומים מקצועיים, לא לכולם יש בהכרח עמדה אנטי-ישראלית מגובשת. חשוב להיות מסוגלים להציג לאותם גורמים אובייקטיבים את הבסיס המשפטי לפעולה. יתרה מזאת, יש ערך רב להצגת עמדה זו על ידי יועץ משפטי שהיה שותף לקבלת ההחלטות ומכיר מקרוב את המציאות האופרטיבית.

בנוסף, הייעוץ המשפטי חשוב גם בהתמודדות עם החקירה המתנהלת בבית הדין הפלילי הבינלאומי לגבי טענות לפשעי מלחמה במסגרת המלחמה הנוכחית, ועם הניסיונות ליזום הליכים נגד חיילים בבתי משפט ברחבי העולם. עצם קיומו של יעוץ משפטי בעת קבלת ההחלטות המבצעיות מהווה טיעון חשוב בהליכים אלה. מעבר לכך, אחד הכלים המרכזיים נגד מהלכים אלה הוא קיומם של תחקירים, בשילוב יועצים משפטיים, ובמקרי הצורך קיום חקירות, ביחס לטענות המאשימות בביצוע פשעי מלחמה.

יתרה מזו, דיני המלחמה הם דינים נושמים, אשר מתפתחים על ידי הפרקטיקה של מדינות והאופן בו הן מסבירות את הבסיס המשפטי להתנהלותן במצבי לחימה. השילוב של היועצים המשפטיים מאפשר להם לרכוש הבנה עמוקה של המציאות הלחימתית ואתגריה, ולהשפיע באמצעותה על הפרשנות המתפתחת של דיני המלחמה. כך למשל, במהלך שירותי במחלקת הדין הבינלאומי בפרקליטות הצבאית הצלחנו להשפיע על פיתוח הבסיס המשפטי לסיכול ממוקד של מחבלים, למעצר של לוחמים בלתי חוקיים, ולכך שחברי ארגוני טרור שמולם נלחמים אינם אזרחים – כל זאת על בסיס הניסיון המקצועי שלנו ותוך שיח עם יועצים משפטיים מצבאות אחרים והשפעה דרך פורומים מקצועיים.

עולה מן האמור, שמעבר לחשיבות שבשמירה על שלטון החוק, קיימת חשיבות "תועלתנית" לשלב במסגרת ניהול המערכה הצבאית יועצים משפטיים בעלי מומחיות. ליועצים המשפטיים תפקיד כפול – כלפי פנים, לייעץ לגבי הדין הרלבנטי ואופן יישומו במערכה, ולתת גיבוי משפטי לפעולות הצבאיות, באופן המגן על צה"ל ולוחמיו מפני הפרות של הדין הבינלאומי. וכלפי חוץ, להסביר את הפעילות הצבאית וכיצד היא עומדת בדרישות הדין, בניסיון למנוע פגיעה בלגיטימציה הבינלאומית ולבלום הליכים משפטיים בינלאומיים. בנוסף לכך, היועצים המשפטיים, שמכירים מקרוב את האתגרים של יישום דיני המלחמה במציאות לחימתית מורכבת, כמו זו של המלחמה בעזה מול החמאס ושותפיו, יכולים להשפיע על התפתחות דיני המלחמה לכיוון שנותן מענה לאתגרים אלה.